

РОЧ ҚЛАССІКЈАСЛӨН БІБЛІОТЕКА

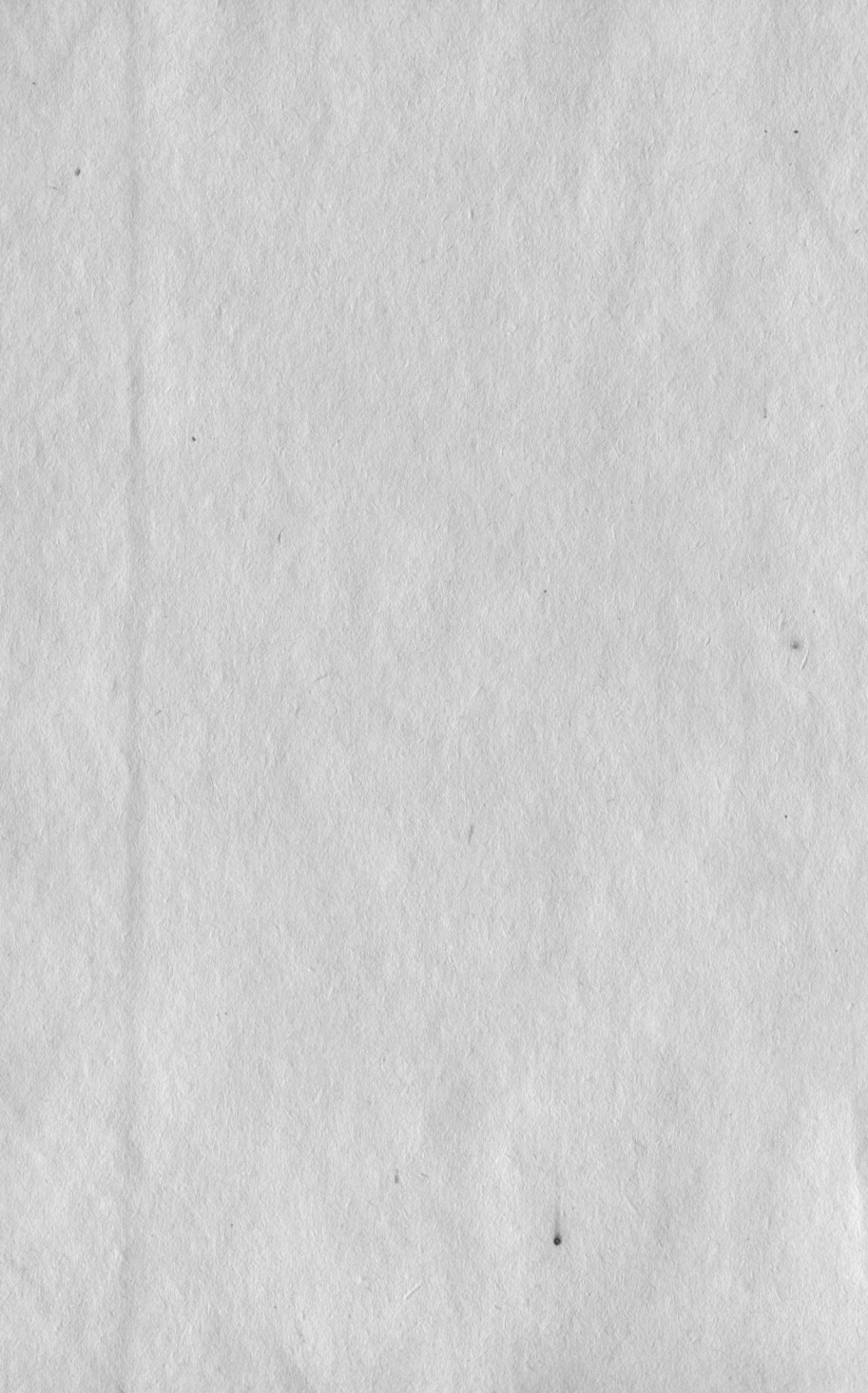
І. А. КРЫЛОВ

БӨРҮӨМ БАСҢАЈАС

17041

Комі Музејдөн
БІБЛІОТЕКА
№ _____

КОМІ ГОСУДАРСТВЕННӨЈ ИЗДАТЕЛЬСТВО
СЫКТЫВКАР—1937

И. А. КРЫЛОВ

Б Ö Р Ј Ö М
Б А С Ђ А Ј А С

КОМЮДИС
М. Н. ЛЕБЕДЕВ

КОМИ ГОСУДАРСТВЕННОЈ ИЗДАТЕЛСТВО
СЫКТЫВКАР—1937

И. А. КРЫЛОВ
Избранные басни
На коми-зырянском языке
Перевод М. Н. Лебедева

Редактор И. Из'юров
Технический редактор М. Шестаков

Сдано в набор 5-XI—36 г.
Подписано к печати 29-XI—36 г.
Заказ изд. № 107. Заказ тип. № 1745
Уполн. Областа № 2017

Тираж 4000 экз.
формат бум. 62x94 1-16, 3,5 н. л. 32.000 зн.
в печ. листе

Типография УМП
Г. Сыктывкар Авт. Обл. Коми
Дом Печати

РАКА да РУЧ

Вел унаыс-нин дөжнавлісны мірлы,
 Мыј нувсөм-ліскаасөм вывті омөлтөр.
 Но ліскаасыс мыщастөг тај пырлө
 Морт сөлөмө көт кор.

Ньыжыд рыс тор Ракалы јен сетіс;
 Коз туган ылө пуксіс Рака сек
 да көсјіс завтракајтны, кынөмыс мед пөтас.

Но мыјкө мөвпалө-на век,
 А вомас чөскыд рыскыс.

Сы шөрө Руч зев суса локтіс кыскө;
 Рыс дукуыс Ручөс сувтөдыштіс сен:
 Рыс сылы ковміс,—колөмсө он вен.
 Нөл кока ылөдчыс сөд Рака ылө зоргө,
 Куз бөжнас легөдө да мелі кывјас торгө:

„Ак, муса, дона аң,

Те вывті міча, вывті шаң!

Ак, кущөм голаыд да сінмыд, шондібанөј,
 Ұик быттөкө мојдкывјын, абу тани!
 Ак, кущөм тенад гөныд, кущөм ныр
 дај гөлөсыд, дерт, ангел шыөн тыр!
 Вај сылышт, чојөј! Міча-нин те јона,
 да сіз-жө мічаөн-кө сълөм кутас лоны,
 Те секі лебач-царө верман воны!“

Таҕ ошкөм помыс јөјміс Рака јур
дај лолыс тырі Ручөн сетөм чінгыс.
Збыль чајтіс Рака: ме-пө сылыс бур!—
да паскыд горшнас равөстіс став вынгыс:
Рыс торҕыс уеі—Ручлы шедіс нур.

2

ДУБ да БАҒ

Зев ыжыд дуб том БаҒлы шуіс сіҕ:
„Ферт, олөм вылад петас тенад лөгыд.
Те зік-нін вынтөм, арталам көт кыҕ.
Пышкај-кө пуксас, теныд весіг сөкыд.

Төвруөн лолыштас-кө ерд,
Те, коңөр, копрасан да зөран,
Көт віҕөд те вылө да бөрд.

Ме те возын зік бытҕө Кавказ гөра:
Ме ас пыр шонді јүгөрсө ог лез,
Ме елта төвнырсө, мыј нінөм мем оз вөч,
Пыр зумыда ме сулала, ог жөз,
Кыҕ бытҕө лөң кышын тан ола.

Көн меным теш, те сені пікө волан.

Мі ескө щөщ-кө быдмім—те да ме—
да ме-кө тенө вевтҕі аслам корјөн,
Зев ыжыд ескө вөлі месаң дорјөм.

Но вадор вылын лептысөмыд те,
Көн меным абу ківыв віҕны тенө
дај оз-і кыскы сетчө менө“.

—„Те нор сөлөма тај,—шыасіс БаҒпу.—
да дугды төждысны, оз менө рөкыд су.

Ме ог-на тірав төвныр лөгла:
Көт муоҕ кусынтча—ог чеглы.

Төвнырыд еща вајлө меным шог!
Те ачыд регыджык-на аҕдан сысаң лок!
Ферт, өнөз ескө тенгыд ыжыд вынтө

Ез некод песовт ні ез чінты,
Те ен вөв копрасысөн, он і гашкө ло,

Но, часлы, помыс ез-на во!
Бад тајо кывсö муртса шуис,
Зев ыжыд шыөн зырöдис төвныр,
Јі зерөн јенеж вывсан кістігтыр.
дуб сулалө-на. Bodic вöснi Баддыд.

Төв содтис вынсö, пузис сылөн лөг
I нещыштис став вужнас сiјö сек
Щап пусö, кодi кымөрјассö мыжліс
да подувнас вел пыдö муас јіжліс.

3

ЛАРЧІК¹⁾

Оз шоча мiјан чајтлывлы јурвем,
Мыј ыжыд уж да мудрот сені ем,
Көн сöмын колö гөгөрвоны,
Кыз мүдеріттөг төлкыс вермас лоны.

Зев мiча Ларчiк вöчiс мастер морт—
Став јöзлы шыбытчана сiнмö, позö шуны.
Ферт, вiзöдыс да ошкыс лоi уна.

Сек пырис керкаö механiк, төдыс морт,
да шуис: „Ларчiкыдлөн ем тај гуса востан.

Со весiг томан абу тан.

Ме ладсö аҗа, кiö сöмын боста.

Мед оз-на шпынјав тiјан чужöмбан!

Ме Ларчiк воҗад, мајбырöј, ог јөрмы
да сетчö пыран туйсö корсны верма“.

Механiк төдö ассыс мөг

I ладсö корсö гөгөрбок,

Јурвемыс сылөн весiг шувгö;

Көн көрттув лiчкыштö, көн Ларчiк вевтö тувкö.

Сы гөгөр вiзöдыс оз быр—

Җiк керка тыр.

Быд мортлөн вашјалöмла чатөртчöма ныр.

Кодсурö горöдыштлö сетчö:

1) Ларчiк —җола јашшiк, шкатулка.

„Ен сің! Ен таң!..“ Механик пыр-на өдәдө.
дыр мырсіс, кашкіс, кістіс пөг
дај јаналөмөн вешјіс сесса сес.
Оз ладыс сур, көт кысаң сіјө бостсө.
А Ларчік прөста вөлөм вогсө.

4

ЛАГУША ДА ӨШ

Кыз Өшкөс¹⁾ азгіс Лагушалөн сін
І көсјіс Лагуша кызлуннас Өшкөз воны.
Ғерт, вежыс петіс сылөн јона.
Пыр кутіс пөлтчыны, мыј вөлі сылөн вын.
„Но, лоі ег ме сы код, чојөј, кылан?“—
Мөд Лагушалы шуө.—„Зев-на ылын!“
„Со, візөд, паскала ме, зік-һін бытө быч.
Но өні кыз?
Ме кущөма-һін кызі?“—„Пыр-на сің!“
„Но өні мыј?“—„да омөла-на сөдіс!“
Таң кашкіс-кашкіс Лагуша вель дыр,
Ез паскав Өш ыжда, ез тыр
дај јона пөлтчөмысла потіс.

Таң вөвлі унаыс дај уналаын-һін:
Мыј дівөыс, кор көсјө мешщанін
Сің овны, кызі шапмөм граждаһін,
А посні служак, кызі знатнөј двор'аһін.

5.

ГОРҢИТЫГ ЈЕН

Важ јөзлөн вөлі пуыс вөчөм јен,
І тајө јенмыс быдтор вөлі төдө,
Быд мортлы төлка сөвет сетө.
Ғерт, сіјөс басітісны сен

¹⁾ Крыловлөн—вол.

Сін-јоран паскѡмѡн да кѡмѡн.
Ҷик тырліс сїјѡ зарні сѡмѡн.
Сы гѡгѡр дѡна вѡјѡмтор ез чін
да пуркїс чѡскыд дука щын.
Став секга олыг јенлы вѡлі ескѡ.
Но ѡтї лунсаң—дївујтчы кѡѣ ен!—
Мыјсурѡ сѡрны кутїс јен.
Ез понды лучкї сорнїтны бур јѡзкѡд;
Кѡѣ кодї матыстчас, кѡѣ кущѡм бур оз кор,
Пыр сѡмын кылѡ јенсаң сѡран гор.
Быд кывзыс сувтѡ сетчѡ шемѡс:
Кыз верміс јенлѡн пемдыны јурвемыс?
А со мыј вѡлі сен:
Јен пыщкас пукаліс да горзїс бытѣѡ јен
Ҷор тошка служїтысыс сылѡн,
Мед јурбїтысыс кылѡ.
Кор вѡлі пукалысыс сус,
Сек јенмыс сорнїтѡмнас најтѡ, дерт, ез ус.
Кор мѡмѡт сїјѡ места вылѡ воїс,
Сек јенмыс јѡј бѡлбанѡн лоїс.

Ме кывлі: ѡтї сусда вѡвлѡм јар
Ас уж вылас дај сусїтлывлѡм бура:
Пыр вѡлѡм вывтї тѡлка јура,
Кор сылѡн дїнас тѡлка секретар.

6

КѡЈІН ДА МЕГѡ

Быд вына воґын вынтѡмыд пыр мыжа,—
Історїаын петкѡдчывлѡ сїз.
Но мї історїасѡ ѡні огѡ гїжѡ,
А та јылыс со вїставлѡны кыз.

Жар лунö шор дорö том Мегö локтис жуны:

А рөкыд вылө, поңо шуны,
Шор пөлөн шөјтис Көјін шыг да лок.
Ферт, сїјö даг-нин Мегöс сес нуны,
Но, медем закон сертї лоїс вöчанног,
Сїз пондїс горзыны: „Кыз лыстан те пөж нырнад

Сöз васö гудыртны зїк сен,

Ме жула көн?

Со ставыс лыаөн да һајтөн кутис тырны.

Ме таыс текöд ог ло бур

да тенсыд орöда ме жур!“

— „Те мем-кө шыаснысö, зарнї Көјін, сетан:

Со восков сајын улын тесаң ме.

Зїк весшөрö тај лөгасöмыд те.

Ва катчöс гудырыс оз кајлы, ачыд төдан.

Оз һајтчы месаң тенад жуанї.“

„Ак, һандыстөм те гїн!

Те лыстан меным кывтö шуны паныд!

Ме помнїта, те колан гожöм тани

Мем дөзмөдчїн чоң лун.

Важ пїнасöмыд ез-на менам вун!“

— „Мем воыс ез-на тыр“,—том Мегö кајтö.

„Но, сїзкө, тенад вокыд тащöм збој“

— „Ез вöвлы менам һекор вок нї чој“.

„Сїз, гашкө, сватыд-да. Ме тїжанöс тај чајта.

Тї ставныд дај скөтвїзысыд көт кор

Пыр мыжкө öтувтчöмөн жöзад

да вермөм сертї локсö меным вöчад.

Мем текöд лыддыснысö абу һекор сор“.

— „да мыјөн-нө ме мыжа?“,—„Лаңтлы нолы!

Ог ешты ме тан кадсö вїзны вес!

Те сїјөн мыжа, мыј сојны меным колö!“—

ї вөрö кыскїс баһа пїöс сес.

МАРТЫШКА да ӨЧКІ

Мартышка пöрыеміс да сінмыс шыксіс сьлөн,

А жöзсаң сїјö вöлі кьлö,

Мыј тајö омöлтöрлөн жеңьд лоас нем,

Бур Өчкиьд-кö ем.

Квајт Өчки сїјö вајіс новлöм вьлö

дај төдмалö став Өчкијаслыг вьн:

Јур пыдöс вьлö пуктас, öшлас бöжас

да ісыштас да мöда-мöдөн вежас—

Оз һекьз југды сьлөн сін.

„Тфу!—скöрміс сїјö.—Пемыдыс ег мын!

Ог кьвзы сесса јöзлыг кьв һі жьн.

Лок мортыд шоча бурсö вајö.

Пыр сїјö ьлöдчывлö тај!“

Мартышка шогьсла зев нора шуіс тајöс

да із бердö став Өчкијассö—швач!

Јі зер моз сöмын резыштісны најö.

Ҷік ташöм овльвлö і војтырьд гоз-мöд:

Јöј јура, болгысд кöт һінöмтор оз төд,

Но төдтöмторсö шогьмьтöмөн шуö.

А сьлөн вьлынжык-кö рöд,

Бурторсö сујны көсјö гуö.

ЧЕРВОҢЕЦ

Бур алі омöль велöдчöмыд лоö?

Ғерт, сїјö абу омöлтöр.

Но шöкьда мї-вокьд гөгöрвоö,

Мыј мортыд јона озьрмывлö кор.

Сек бытö велöдчöмкөд öткөд озьрлуныс.

Тан сусмӧдчыны колӧ гӧгӧрбок,
Кор кутан весавны, сӧг кырг моз, жӧзлыг лок,
Мед ескӧ лыкыскӧд бур самсӧ щӧщ не нуны,
Мед кыпыдлунлӧн жебмӧмыс оз ло,
Мед оласногыс шыкӧмӧ ез во,
Мед шаӧлуныс жӧз сӧлӧмын ез куслы,
Мед мӧчаыслӧн сер
Щап кывјас кӧстӧмӧ ез пӧр,
I омӧль славаыс мед жӧз вылӧ ез улы.
Җоӧн кӧнӧгаӧ ескӧ ез тӧр
Став гӧжӧд тајӧ вескыд торјыс куҗа,
да оз-на саммы быдӧн кывсӧ шуны суса.
Ме збыльлуныслыс бан
Шмон сорӧн кӧсја петкӧдлыны тан.

Сӧд пемыд мужӧк муыс, бытӧтӧ вӧтӧн,
Червонец аззӧс—зарнӧ тор.
Зев лаксӧмла Червонец вӧлӧ нор,
Но быдӧн сы вылӧ-нӧн сетӧ
Соз кујӧм кымын југыд ыргӧн сӧм.
„Мем унжык сурас,—мужӧк вомыс петӧ:—
Ме мыжкӧ вӧчышта-кӧ сетӧн,
Быд мортгаӧ гырыс вӧзјӧм лоас мем!“
Кос лыа, мел да җӧмбыр сӧјӧ вӧјӧс
да корсӧс кӧрпӧч жын.
Ас гӧгӧр пуктӧс најӧс
I—мыјдта вӧлӧ вын—
Червонецӧ гӧрд кӧрпӧч торјӧн зыртӧ
да җӧмбырӧн—гуж-гуж!
Щӧщ лыалы да меллы сурӧ уж:
Җӧк бӧ моз југјалӧмӧз зарнӧ торсӧ нӧртӧ.
I, збылыс, җӧрдавын Червонец кутӧс, сӧ.
да воӧс сӧјӧ
Җӧк быран выјӧз
да важса дӧн Червонецлӧн ез ло.

КӨЈІН ПОН ОЛАНІНЫН

Руд Көјін војын гідө вөлөм пырö
 да вескаліс мөд жырö,
 Көн понјас олісны дај некод ез-на уа.
 Пон чукөр шығодчис да паныд сылы сувтö,
 Пиң іріг тырјі ергö, равзö, увтö.
 Понвіғыс горзö: „Пыріс татчö гус!“
 Сен жöзөм, увгөм ез ло куа.
 Ковмуні өзөс. Јöзыс жуö.
 Быд кын лысантор
 да мајөг-зор.
 Став жырыс југдіс, біјасісны кор.
 Руд Көјін јөрмөма да локыс сылөн пуö,
 Јос піныс заткö, лептыгөма гөн,
 Җік быттö јöзсö сојны көсјö сен.
 Но лоі сылы вунөдны вір јуөм
 І гөгөрвоны асгыс мыж,
 Мыј пөдтіс сіјö уна ыж.
 Сек муґер вөрса шыш
 Бур сорні паніс:
 „Ті, другјас, мыла зугад олан лад?
 Ме тіјан важса кум дај сват!
 Ме локті тіјан ордö мірітчыны тани,
 Мед помөз бырас міјан костса лок!
 Ме сесга ыжјассö ог вөрәөд, збылыс ог
 дај најөс дорјөм—лоас менам мог.
 Мед му пыр муна, сөлөмөј-кө көзыд...“
 Понвіғыс сетчö шуіс сещөмтор:
 „Те ен-на овлы міјан дор.
 Те руд, а менам јурөј зор
 І абу төдтөм меным, ті-вокыд мыј вөчис.
 Те, зонмө, со мыј сесга төд:
 Ме некор мірітчыны Көјінкөд ог пет,
 Руд куыс кытчөз сы вылыс оз шед!“—
 І понјассö лок Көјін вылө лезіс.

РУЧ да GÖDBÖЖ

„Те кытчө, кума, төвзан тырөм ловнад?“—

Görd Ручос жуалис Gödböж.

„Ок, муса кум, ме бөрда локтиг чөж.

Мем калым босталөмыс индисины тан овны.

Ме вөли курөг судда, төдан те.

Җонвизалунөс вошти сени ме.

Ег сојлы-жулы мукөд луно,

Ег уэлы, верма шуны,

да ме вывти-жө локыс өни мунө.

А ставыс удтөм вөсна. Ачыл гөгөрво:

Кор удтөм кывзөны, те правөн он-нын ло.

Мем калым бостны? Ег-на-өд ме јөјмы.

Ме чајта, төдан те дај виставнысө слөјман,

Мыј ташөм грек вылө ез пуэыв менам вір.

Вай мөвпышт аслад төлка јурөн“.

„Ен, кума, сөр, ме аэывли корсурө,

Мыј курөг гөнөс вөли тенад ныр!“

Таз мукөд лолалө, көт места вылын олө,

Медбөрја шайт-нын вичны бытөбө колө,

І став карыс төдө сјөтор,

Мыј сылөн гөтырыскөд овмөс вывти нор.

А вичөдлан-да, наэөнөкөн сјө

Кор керка стрөитас, кор аслыс нөбө-кыјө

Җон җеревна¹⁾ да мырсө сизі нем.

Те артыштан-кө сылыс воөм сөм,

Көт суд ныр он те ердөд гугөс,

Но, грек көт абу, тенад шусас,

Мыј ныр-вом вылас гөнтөр сылөн ем.

1) Крепостнөј право дырјі помещицкјас җон җеревнајасөн (сіктјасөн) нөблсны да вузавлсны крестанасө.

МУНЫҢАС ДА ПОНАС

Рытгоруу улич куза муноны кык морт
да мыкко сорнитоны зила жорткод жорт.

Жој Кутө кылис налыс голос
дај лезис вөснi увтөм шы.

Сек ускөдчисны, бытө ловжа гы,
Ветымын кымын Пон вел уна полос.

Жон изюн ырыштчис-нын өтик Муныс сен,
Но модыс шуис: „дугды, вокөј, ен!

Лок Понјассө он өлөд тајон,
А сомын нерыштан-на најос,
Вај воэо довгам најө чукөр сажө“.

Кык Муныс модөдчисны термасана зев.
Пон котыр кутис лонны, овны чөв,
А сесса гөгөр лоис шынитөв.

Жөз выло вежалыс көт мыјтор кодлыс ағзас,

Пыр лептас увтөм вој i лун.
А те ен кывзы, аслад тужөд мун,
Сек сижө увтыштас да лантас.

ЧИРК ДА КОЗУВКОТ

Терыб Чирк ез овлы чөв,
Гожөмбыд зев зила сылис,
Нинөм чајттөг ағзис-кылис:
Локтө-жургө көзыд төв.
Муыс кынмис, чорзис жона,
Гажа лунјас ез-нын лоны,
Корјас улын оз-нын сур
Шоныд оланин да нур.
Ставыс воши: төвса кадыс
Вајис щыгјалан лунвој.

Лантіс Чірк, і ез ло збој:
 Көді нінөмтор оз сој,
 Сылөн торксо сылан ладыс.
 Шогөн тырө Чірклөн јур.
 Мунө сјө, оз-нин дур,
 Коэувкотлыс корны бур:
 — „Муса кумөј, отсав меным
 Ассым вынөс чөжны өні.
 Тулыс вотөз көт те кыз,
 Верд да шоныдінын віз!
 — „Тешкод кыв те, Чіркөј, лезін.
 Мыј-нө гожөмнас те вөчін?“—
 Коэувкотыс шуіс суз.
 — „Турун пын пыр ме дурі,
 Мөдтор дум вылө ез ус.
 Сылөм, ворсөм вөлі куз,
 Весіг бергөдчөма јурөј“.
 — „Сізкө те...“— „Ме уна лун
 Гожса шонді улын сылі“.
 — „Пыр те сылін? Кыла, кыла.
 Öні јөктышт сесса мун!“

13

ЫЛӨДЧЫГ

Зев ылі муыс аслас гортө
 Бөр воіс өтік двор'анін
 (А гашкө кңаз) да нуөдіс бур јортөс
 Луг вылө гулајтны, көн вөлі гажа ін.
 Сен гулајтігас віставлыны мөдіс
 Јөз му јывсыс да сөріс унатор.
 — „Ог сесса аэыв,—шуө:—ме көт кор,
 Мыј менам аэывсөма сетыс.
 Тан кушөм олөм, мөвпышт вај?
 Кор јона пөс, кор вывті көзүд,
 Кор шонді эбсөма, кор жарыс сылөн лечүд.
 А сені вескүд рај!

Ме казтывла да долыд менам ловлы!

Став жозлы пас ни сиз оз ковлы.

Оз пемдыв ывлаыс, кот кодаро те мун.

Во гогор азан сомын гажа жугыд лун.

Сен некод пуктысны оз петав,

А вичодлан-да, муыс быдтор сето.

Рим карын азгыли ме отик огуреч.

Но, зонмо, женмыд мыж оз воч!

Ме пыр-на шенза сетыс воом борас:

Жик воли сижо бытго ыжыд гора!

— „Збыл чудеса таж!—вочавизис мод:—

Ем мижан гогор чудесаыд уна,

да сиз вожо оз ставыс кыжко пет.

Ми они агным диво дино мунам,

Те кушомос, дерт, некод ен-на тод,

Ме тажос верма шуны.

Со, азан, жу, а жу вомоныс—пос,

Кыт текод вужны ковмас, вожо довгиг моз.

Оз торжав ниномон став мукод посжас радын.

А дивожасыс сылон матын:

Кор ылочыс морт вужны кутас тати,

Шор весто вотож—вао быз!

А кывнас код оз из,

Кот каретаон оджодас—оз ворзы“.

— „А кушом тижан жу?“

— „да лапкыдон он шу.

Таж, муса друг, мыж му вылад оз керсы!

Кот ыжыд огуреч, ог вензавлы ме нем.

Жик гора код, сиз висталин те мем?“

— „Кот абу гора код, но керка ыжда ем!“

— „Код тодас тажос!

Но кот и вылож диво тенад кажю.

А послыс чудесасо он-жо сажод:

Сен ылочыслы вогсо жужыд жом,

Кор поскыс выло тувчас сылон кокыс.

Тан вожисны-нин таво кужим морт

(Став карлы тодса налон вожан ногыс):

Кык гижыс на пыщкыс да отик вурсыс жорт.

Ферт, сы ыжда-кө, кущом тенад горт,
Сен огуречыд, дивө абу ічөт“.

— „Те, јортөј, сы вылө ен вичөд.
Өд, колө төдны, кодлөн кущом сер.
Ен думажт, мыј сен керкајасыд ғырыс:

Кык морт-кө лоас најө жырјө пырыс,
Он весіг бергөдчыны төр,

Он сувт, он пуксы, көт те бөрд!“

— „Мед лоас сің, но шенғыны-жө верман,
Кор сешөм паскыд огуречлөн шөр:

Кык мортлы весіг төрмөн.

А вывті ғешкөд тајө пос:

Вит восков ылөдчыс тат вөчас лбө оз
дај ваө усас өті сушөн!

Көт огуреч вылас ме дивујтча-на век“...

— „А кывзы,—ылөдчыс зев өдјө шуіс сек:—
Мі огө пос вывті, а келөмөн вај вужам“.

14

КЫҒЫҒ КӨЧ

Зев уна ғверјас өтув вынөн
Куш мујас вылын, паскыдінын
Лок ошкөс кыјисны да јукөны ош јаж,
Кыз коді вермө бостны паж.
Быд кыјсыг ергө, ызгө,
А сен-жө қола Көч ош пельсө аслаң кыскө.
Став ғверлөн сувтіс гөн
да быдөн горзө сен:

„Те, көсөј бугыл, кытыс татчө усін?
Ош кыјан ужсө тані те ен вөч“.

— „Но морө!—вочавізіс Көч:—
да вөрад код-нө? Ег-өмөј ме жөң?

Ме ошсө тојлі-вөтлі гусыс,

Щөщ мырсі тіјан дор!“

Ферт, тащөм ошјысөмсө быдөн гөгөрвоіс,

Но сешӧм тешкод налы лоис,
Мыж Кӧчлы сетисны ош пеллыс ічӧт тор.

Код ошжысӧ, пыр сералӧны сіјӧс,
Но аслыс пажсӧ сіјӧ быдлаыс-на кыјӧ.

15

СІР да КАҢ

Лӧок артмӧ, пӧжасыс-кӧ сапӧг вурны бостас,
А сапӧг вурыслӧн наӧ пӧжалӧмыс воггас:
 Оз ладмы налӧн тајӧ мог.
 дај тӧдана-нын гӧгӧрбок,
Мыж коді кужтӧг јӧзлыс ужсӧ вӧчӧ,
Пыр сылӧн мукӧд дорыс тӧлктӧм оланног:
 Став керанторсӧ сіјӧ шынжыв лезӧ
 да весіг рад
 Јӧз серамӧн кӧт лоны,
А оз-нин петав корсны буржык лад,
Оз кӧсјыв сорніӧ сус војтырјаскӧд воны.

Јос піӧа Сірлы јурас пыріс мӧвп,
Мыж Каӧлыс ужсӧ вӧчны позас зев.
Ог тӧд ме: вежалӧм-ӧ ваас сіјӧс тојліс,
Ал гашкӧ черісӧ-нын умтӧч сіјӧ сојліс,
Но Каӧлы шыӧдчіс, мед лоас сіјӧ шаӧ
да шырјасӧс щӧщ кыјны бостас Сірсӧ
 Ас кумын, кӧні кујліс наӧ.
„да кывзы, кужан-ӧ те, донаӧј, кыјны шырӧс?—
 Јос піӧа Сірлы шуіс Каӧ.—
Мед, ескӧ, оз-жӧ јанав тенад олӧм
 дај тӧдны со мыж колӧ:
 Быд уж бур ужалысыс полӧ“.
— „Мыж меным шырыд? Ен-на тӧждыс те.

Вель уна јөршөс кутлі ме!
— „Но, сізкө, мунам!“ Мөдөдчисны збылыс.
Шыр јайөн пөтис Каң зікпыр
да локтө виқөдлыны: мыј-нын вөчө Сір?
А Сір оз вөрэы весіг, кујлө ружтігтыр,
І бөжсө крысајас-нын орөдөмас сылыс.
Сек азгіс Каң, мыј нінөм сен он кер
да шој моз кыскіс Сірөс прудјө бөр.
Тан со мыј колө өні,
Люк Сірөј, төдны теныд:
Те вөзөвылө артав, кызі-мыј
да некор шырјасөс ен кыј!

16

ПЕТУК ДА ЖЕМЧУГ ТУС

Том Петук азгіс кујөд пыс
Зев дона Жемчуг Тус да шуіс сен:
„Мем тајө сур көт ен!
Мыј бурыс меным сыыс?
Јөј јөзлы сіјө дона, меным теш.
Ме ескө некор сы вылө ег веж
Ід тусөс, коді оз көт југјав біөн
да пөтан сіјөн!“

Тақ төлктөм мортыд арталө көт кор:
Мыј гөгөрвотөм—ставыс ковтөмтор.

17

КРЕГҒАҢИҢ ДА БАТРАК

Кор мјан јур вестын локлунлөн өшјас ру,
Мі лачанымөс пуктам дорјыс вылө
дај радөс јурбітны-нын сылы.
А локыс вешјас-кө да мјанөс оз су,

Ми-вокыд пыр-жө дорҗыс вылө воас
да сизі донјалас, мыј абу сижö бур.

А мыжыс сылөн оз-кө сур,
Сек дивө лоас.

Крестанін, пöрыс код дај зор,
Батраkköd вöлі локтö рытладор.
Вөр тужöд гортлаң, ыщкөм бöрын,
дај зураcисны ошкөд ордым шöрын.
Ез удит горöдны зор тош,
Вур-варөн лычкис сижöс ош.
Зев јара туплөдлө да лысөм көсјö нырны
I корсө, кысаң ескö заводитны јирны.

Стариклы воö кулан кад.

„Со муса Степук, дона, отсав меным!“—

Батраклы горөдис, кор лоі сылы мат.

Выл багатыр, Степан, ез жујав сені,

Мыј вöлі сылөн вын,

Скөр ошлыс черөн орөдис јур жын
да суцкис вiлаөн кыз зобјас: со-пö тенид!
Вом тырнас равөстис да угис пашкыр эвер,

Пеж лолыс сылөн петö.

Зонвiзаөн Крестанін чеччис бөр
да сижö Батракөс видö сетөн.

Пөс петтöз чујмöма Степан.

„Те мыјыс-нө?“— „Кыз мыјыс, лок бöлбан?“

Мыј нимкодасан, петкөдлан јöј русö?

Пыр сöмын суцкö: шыкөдин став кусö!“

18

СЛӨН-ВОЈЕВОДА

Вын-ебöсид i знатностыд көт ем,

Но төлктөм-кө јурвем,

Сек омöль делö,

Көт морöсад i небыд ескö сөлөм.

Gōd vōrō vōlī пуксōdōма Слōн
 Медыжыд Вожевода пыдди.
 серт, быдōн tōdic слōнжасылдыс дон
 I рōdcō налыс вежōраōн лыдди,
 Но семја пыщкад пыртај кодкō бōб.
 Кызлуннас Вожевода ез вōв жеб,
 да јурас сылōн вōлī лōп.
 А мыжтōг сijō гутōс ез-на вīлы.
 Сен кызкō норасīсны сылы
 Рам ыжјас гижōдōн (кōт шыōдчōмōн шу),
 Мыј кōјин котыр кулō налыс ку.
 Слōн скōрмīс: „Ак тī, жуликјас, мыј керад?
 Кыз лыстад грабītчыны вōрад?“
 А кōјинјас сīз шуōны:“ Бур ај!
 Те ачыд īndīн бостны налыс ōнī
 Тōв воīг кежлō пасјас вылō паж,
 А ыжјас јōјталōмла норасōны теныд.
 Мī ōтīк куōн кулам, оз ков кык,
 дај сетыс лептысōма зык!“
 — „Но, сīзкō, ладнō,—шуīс Слōн.—Тī tōdad,
 Ме правда кутōм вылō вывтī сус да јос.
 Быд ыжлыс ōтī куōн кулыны сета,
 А сесса најōс вōрзōдны оз поз!“

19

ОГОЛ дА КОЛЫПКАЈ

Осол јōј сīннас азīс Колīпкајōс
 да шуō сылы: „кывзы, муса вок!
 Зев мīча, вīсталōны, тенад сыланног.
 Ме кōсја тōдмалыштны тајōс
 дај донјалыштны со мыј колō мем:
 Бур самыд сылōм вылō збыл-ō тенад ем?“
 Сек Колīпкајлōн вомыс зīк пыр вогсīс
 дај сывны сijō бостсīс
 Вел уна ладōн, вoзō ōdзīгтыр:
 Кор нōжмōдлас, кор гора зoлгас дыр.

Кор мелі тұрөстөмөн качөдчывлас вылө,
Кор езыс тилгунөн моз пујас костын кылө.
Сы гөгөр шы ні ру,
Оз пушкы весіг төлыс,
Став мукөд лебачаслөн лантөдчөма гөлөс
дај лоніс ва і му.
Скөтвіңыс кывзө радліг тырјі,
Ас муса нывлы кыв оз шу,
А сөмын нумјалыштө воча мукөд дырјі.
Пөм воіс сылөмлы. Осоллөн кыптис өд.
Јөј журнас мыжсис сіјө муө.
„Збыл кывзынысө позө тенө,—шуө:—
да оз-на нинөм тегыс пет,
Те кытчөз мјан петукөс он төд.
Те ескө ыжыд лоін сылыс,
Көт ічөтїка велөдчин-кө сылыс!“
Ез пукав Колипкај таз ошкөм бөрын сен,
Жбыр лептысис да лебіс ылө-ылө.

Щөщ мјанөс дај сіз-жө воғөвылө
Мед віас ташөм сүддајасыс јен!

20

СЛӨН да МОГКА

Выл вајөм Слөнөс новлөдлісны өтчыд
Кар улыч куға, јөзыс төдлас мед.
Ферт, Слөн коф дивөјассө унаөс он төд.
А сы бөрсә вел уна војтыр вөтчө.
Сек кыскө бостсис Моска, қола пон,
да Слөн вылө скөрлунсө лезіс ставсө:
Зев јара чеччалө да тавзө,
Ҷік быттө Слөн коф ачыс јон.
Мөд кутө шуө: „Астө көт ен јанөд!
Кыз верман Слөнлы сүвтны паныд?
Те ачыд кірган-нін, а сылы, аққан со,

Ҷик Һинӧмтор ез ло.
 Пыр возӧ вослалӧ, оз каҗав весиг тенӧ“.
 — „da sijö-öd i leptö менӧ,—
 Збој Моска кајтӧ.—Косад ме ог во,
 да костӧг татӧни кӧҗ кытӧн
 Ме верма сурны ыжыд пурсыг лыдӧ.
 Мед понјас костын шуас быдӧн:
 Ај, Моска! Зев тај sijö јон!
 Кыз Слӧнтӧ увтӧ! Һинӧм сылы Слӧн!“

21

ҶОҶӦГЈАС

Куҗ һӧрјӧн ҶоҶӧгјасӧс вӧтліс
 Ас сиктыг вузӧс вылӧ карӧ мужик морт.
 Ез малав најӧс тајӧ јорт
 I ҶоҶӧг чукӧрлы бур донјалӧм ез сетлы.
 Ҷеп тыртны барышјасӧн вӧлі сылӧн морт
 (А кӧні барыш кулӧм ödзӧ,
 Сен не куш ҶоҶӧгјаслӧн—јӧзлӧн пӧгыс леччӧ).
 Ме мужиклыг ог аҗы торја лок,
 Но ҶоҶӧгјасыд, дерт, ез шуны тајӧс
 I наныд сурыс мортлы сиз
 Ас нуыс вылӧ норасисны најӧ:
 „Те ми код коңӧрјасӧ аҗан сесса кыс?
 Сӧд мужик мијанлыг зев уна сінва перјӧ
 I пыдди пуктытӧг пыр вӧтлӧ-швучкӧ һӧрјӧн.
 А пемыд мортыд sijӧтор оз тӧд,
 Мыј оз поз мијан вылын ыжыдавыны сизі.
 Öд мијан, ҶоҶӧгјаслӧн, важ дырга бур рӧд
 Рим карӧс врагӧн пазӧдӧмыс вісіс¹⁾).
 Ем весиг празник ҶоҶӧгјаслы сен!“
 — „А кушӧм бур ті вӧчинныд да кӧн?“—

1) Важса римскӧј преданије сerti, ҶоҶӧгјас асланыс горзӧмвас сад-
 мӧдисны унмовеӧм стражасӧ, мыјӧн висталисны враг локтӧм јылыс,
 кодјас вӧдӧм војнас гусӧныкӧн матыстӧны Капитолј динӧ (гора вылын
 крепост Римы). Та вӧсна Римыс ез ло боетӧма.

Тужмортыс жуалис. — „да мијан пӧлјас...“ — „Тӧда,
Ме лыддывли, кыз олис ӗзӧг рӧдыд.

А тијан ужлӧн кущӧм ним?“

— „да мијан пӧлјас виҗлывлисны Рім!“

— „Мед лоас сиз, да мыј ти вӧчид асныд?“

— „Мі нинӧм!“ — „Сизкӧ, мыј і бурыс тијан ем?
Важ пӧлјастӧ мед некод оз-нин каҗтыв.

Ез прӧста налы уна нем

Чест сетлыны быд ногнад.

А ти, бур друҗас, сӧмын пызан вылӧ шогмад“.

Мі ескӧ нуӧдыштим вӧзӧ тајӧ виет,
да ӗзӧгҗасӧс дӧзмӧдны он лыст.

22

КВАРҖЕТ

Җеш петкӧдлыс Мартышка

да сълӧн вескыд кі:

Осол да Кӧзапи

да пашкыр гӧна Мишка

Зев зила лӧсӧдчисны ворсыштны квартет.

Став ворсанторсӧ сузӧдисны најӧ

дај пуксалисны шонди сајӧ

Самлунсӧ петкӧдлыны, мирыс чујмас мед.

Быд скрипка горалӧ, а миҗа шы оз шед.

„Вај сувтлыштлӧј! — Мартышка лептис гӧлӧс. —

Кыс ладлы лоны? Кышыс мијан пӧлӧс!

Алт вестӧ, Мишук, баснад пуксы те,

Ме. прима, пукса втораыдлы паныд¹⁾.

Сек гажыс вассас, чајта ме,

Сӧд вӧрыс јӧктас весиг тани!“

Кыз колӧ пуксалисны, панисны квартет,

да бара нинӧмтор ез пет.

¹⁾ Бас (либӧ контрабас), алт, прима да втора — таҗи шусӧны оркестрыл музыкальнӧј инструментҗас, најӧ тон берҗи да мҗда берҗи.

„Ме тöдä, кушöм тан секрет,—
 Осол сен горзö:—Орччөн-кө ми пуксам,
 Оз ло-нын мијан зүгсөм!“
 Осол ног вöчисны, мед кыптас кужанлун,
 А лад вылö квартетыс оз-на мун.
 Нол јортлөн зикöз торккис гажа ворсөм
 дај лыбис вензөм-горзөм:
 Кыз кодлы пукавны да көн?
 Сы шөрö казалисны Коліпкајос сен.
 Став ворсыс равөстисны сылы чатыр јурөн:
 „Те мијанос вай велөд кыти-гурö,
 Мед мијан лөсыджыка нуöдсас Квартет.
 Ем мијан скрипкајас дај нотыид гоз-мөд.
 Кыз пуксыны, те индөд сөмын сет!“
 — „Квартетсö ворсны кужны колö бура,
 А кужөм вылад ез ло тiјан пай,—
 Сiз вочавiзис Коліпкај.—
 Тан тiјан пуксалөмыд могмас көч оз могмы,
 Тi музыкантö онö шогмө!“

23

КОРЈАС дА ВУЖЈАС

Зев мiча гожса лунö,
 Ас вужөрнас ерд вывсö вевттигыр,
 Веж корјас ыжыд пу вылын вел дыр
 Лун төвкөд вашкөдчисны, көни вöли мунö
 Со кушöм сорни налөн, ошјысөмөн, дерт:
 „Ми асным мiчаос дај мiчмис тајö ерд.
 Став пуыс мијанөн кыз кудритчис да вöччис,
 Кыз паскөдчыны öдзис!
 А мијантөг-кө, мыјөн сiјö төдчис?
 Ми ошкам аснымос дај оз ло сетыс грек!
 Кор жарыс сотö, ыркөдчöны сек
 Мөс визысыд, туй мортыд мијан улын.
 Том нывјаслөн тан јөктөм абу шоч,
 I мијан мiчлун вөсна гажыс налөн пулö.

Быд кыа петігөн, көт рыт, көт асыввоз,
Тан колипкажыс сылө кыпыд лолөн.

Те ачыл, төлөј, татчө волан
дај мијан костын олан!“

— „Щөщ позө мијанлы дај шуны атгөтор,“ —
Рам гөлөс кыскө му пыцкыс сек петіс.

— „Код тазі шапа пырыс болөдчыны мөдіс?

Код лезіс сорні гор?

Код вензө мијанкөд да нинөмторсө сөрө?“ —

Пу корјас кышөдчигтыр јуалісны скөра.

— „Сап пемыдінын ми

Му нізувјас моз јывмөдчам да вөрам, —

Рам гөлөс шуіс. — Мијан помыс ті

Сіз зорічалад. Төдны колө тајө.

Ми — пулөн вужјас, выныс кытыс кајө,

Мед тіјан радлас сөгса лов!

да со мыј тани вунөдны оз ков:

Быд тулыс воігөн ті вылыс вермад чужны.

А космылас-кө вужныд,

Сек кулад ті дај пуыс оз-нін ов!“

24

ЈУГ, ГІР да РАК

Кор јортјас костын өтсөглас оз ло,

Уж налөн лад вылө оз во,

А сөмын артмас төлктөм сөкыд мырсөм

да јөј ног нырсөм.

Сіз өтчыд Југ да Рак да Гір

Зоң тыра дод щөщ кутчыгісны нуны

І ставөн додфасісны сетчө кашкігтыр.

Ас куыс петөны, а дод оз көсјы мунны!

Ез јона сөкыд вөв: да качөдчө збој Југ,

Рак зіла бөрынтчө, оз уз,

А Гірыс лөсөдчөма доднас ваө сунны.

Көт төдмав сетыс мыжасө, көт ен,

да тыра додфыс пыр-на сен.

ТРОШ ДУКӨС

Лөз дукөс Трөшлөн гырҗа вылас роза.
 Мыҗ керны сен? серт, јемөн вурны позө.

Кык сослыс помсө вундіс төлка зон
 да дөміс гырҗајассө. дукөс бара јон.
 Җон вест вылө көт кыс колі кушөн,
 да шогыс Трөшлы омөла-на чушө.

Быд виҗөдыслы ыжыд лоі теш.

„Ме абу-на јөј мөмөт,—шуө Трөш:—

І локсө бурө пөрта стөча:

Кык соссө важдорсыс-на куҗжыкөс ме вөча“.

Трөш јортыд вывті вөлі сус!

Зев өдјө пөлајассө вундіс новланторлыс,

Сес содтіс сосјассө да шогө ез тај ус,

Көт жілетнік-нін дукөс дорсыс куҗ

І сыкөд төкөтө оз сорлас...

Җік сіҗ-жө јөз костын ме төдлі сешөмтор:

Кор овмөс воас бырандор,

Зил мырсөм мукөд господінлөн секи овлө,

А виҗөдлан-да: Трөшлыс дукөс новлө.

ӨТКӨН ОЛЫС dAdÖ ¹⁾ dA OШ

Көт отсөгыд і колігад зев дона,

Но оз-на саммы быдөн отсасны бур ног.

Јен виҗас мед јөј мортлы јортөн лоны!

Јөј отсасысыд враг дорсыд-на лок.

Җік өтнас оліс вөрын, карсаң ылын,

Рөдвужтөм dAdö, абу шыш.

Ас кежын олөм јывсыд мыҗ көт те ен гіж,

А оз-на ышты быдөн өткөн олөм вылө:

Пыр ковлө јукны мөдкөд долыдлун көт шог.

¹⁾ Пустыняк, отшельник.

Мем шуасны: „А мели шыа вöрыс?
 А лугјас, зоріјас, а вадорвывса нöрыс?“
 — „Ферт, ставыс мича гөгöрбок!
 А век-жö сорниттöгыд гажыс шогö пöрас“.

Таз фадö öтнас дыр ез ов
 I сылөн жугыльмис зев лов.
 Göd вөрö сijö ыркöдчиг моз муно
 дај зоргö: кодкö ловја оз-ö сур.
 А сени öти пöлöс бур:
 Руд көјинјас да ошјас сöмын уна.
 I збылыс, регыд сыкöд паныдасис Ош.
 Ез повзы фадö, бостö јурсыс шлапа
 да сизі копрасö, меd муö инмас тош.
 А Ошкыд мыччö сылы лапа.
 Кыв-мöд да којмöд—сорнитисны дыр.
 А сегга јитчисны кык сöлөм
 дај сы бöрын оз торјöдчывны, вöлөм,
 Лун војсö коллөдлöны пыр-нин вочаныр.
 Мыј виставлисны најö мöда-мöдлы:
 Збыл лöмсö-ö, гашкö, мојдантор,
 I кущöм вöли сорни гор—
 Ме нинöм сы јылыс ег тöдлы.
 Збој кыввор фадöлөн ез вöv,
 А гöна Мiшук олис чöv.
 Таз ортсö на пыщкыс мыјсурöыс ез петлы,
 Но көт те мыј-да, фадö радлö сен,
 Мыј сылы јортöс сетис јен.
 Оз колччы Мiшукыс, оз вашјав сытöг чужöм
 I Мiшукöс пыр ошкö кызі кужö.
 Жар луно öтчыл шöјтисны кык друг
 Кад коллөдліг моз сеті,
 Көн вöли гажа јаг да мича луг.
 Ош дорсыс фадöлөн, ферт, унжык пöсыс петис
 дај чинис ветлан öдыс,
 Тырвыјö бостис сijöс муз,
 Ош бöрса мунны вын ез суз.
 друг вылö вiқöдліс да шуис Мiшук сылы:
 „Те, вокöј, шојччöг аслыд сет:

Вај узышт, выныд содас мед.
 Ме тенö вiзышта тан тупласiг моз, кылан?
 Пыр водiс фадö оҗбырасiгтыр
 даҗ унмовсiс зiк пыр.
 А Мишук вiзö сiҗöс, шоҗчөм мед оз зугсы.
 Сы шөрö гут лөн чужөм вылö пуксiс.
 Зев ödjö Мишук вөтлiс сiҗöс сес,
 Но öвтөм лоi вез:
 Гут бара щөка вылын. Вөтлiс сiҗöс мөдыс.
 А гутыс ныр вылын-нын со.
 Көҗ кыҗi öвтчы, төлк оз ло.
 Кыз жура Мишук јона дөзмис сетыс
 даҗ iзjö кутчысiс, оз лолав, быттö кын.
 „Ме, шуö, лөсышта-кө, ылö-на те тутан!“
 Воҗ лапаяснас дагөн iзсö кутö.
 Јорт кымөс вылыс кыҗöдыштiс гутöс
 да iзнас косыштiс, мыҗ вөли сылөн вын.
 Сiҗ ладмис кучкөмыс, мыҗ шөри потi журыс
 I помтөм узөм фадöлы сен сурiс.

27

БЫДТОР ВIЗÖДЫС

„Бур лун, со муса друҗ! Те вөлин öни көн?“
 — „Кунсткамераын ¹⁾, зон! Час куҗим ветли сен.
 Быдторсö вiзöди, а вiставны ог кутчыс,
 даҗ менам кужөм сы вылö оз сузсы,
 Те верит мем көҗ ен.
 Збыл, зонмө, сени фивөҗасыд лыдтөм!
 Му југыдыд ²⁾ таҗ быдтор чужтö-быдтö!
 Сен зверјас, пөткајасыс—аттö, муса јорт!
 Ем гебјас, бобувјас да гутјас,
 Ем лебач-гаҗјас, быттö чутјас!
 Код би моз зiрдалö, а кодлөн зарҗи борд!
 Быд поснiторјыс сiнмад чеччö.

1) Кунсткамера—днiҗа ногөн музеј.

2) Му југыд—природа.

Мыјсурө ічөтысла омөла і төдчө!“
— „А слөнсө азғылін? Но кушөм сїјө сен?
Ҷик, көнкө, гөра ыжда паныд сурі тенид?“
— „да сїјө сени-мөј-нө?“ — „Сен“ — Но, дівө, зон,
Ме слөнтө ег і качав сени“.

28

ЛЕВ ЭВЕРЛӨН КЫЖӨМ

Бур сорні бөрын
Щөщ овны лөсөдчїсны вөрын
Лев эвер, лок Көјін, Пон да Руч.
Ферт, көні өтка вын оз суз,
Сен һольнад кокніжыка сөкыд ужсө керан.
Кыв најө шуїсны: мыј шедас кыжантор—
Һоль пелө өтмындаөн јуклыны көт кор.
Ог төд ме кыз, а төда сөмын сїјөс,
Мыј најан Руч збој көрөс кыјіс
дај кујім јортөс корө јукны јај,
Мед шуөм серті быдөн бостас паж.
Збыл тајө кысөм шуда лоїс!
Бур јортјас чукөртчїсны. Лев щөщ накөд воїс,
дај сїннас бугжыласїгтыр
Јај јукны бостсө, ачыс ерзө:
„Мі, вокјас, һөлөнөс!“ — І шуїгас Ҷик пыр
Һоль пелө косалө јос гыжнас кыжөм көрсө.
„Вај өні, јортјас, јукам, мыј тан ем.
Медвоzza пажыс мем.
Таz мїјан шуөм серті лоө.
Мөд пажыс вензытөг, кыз Левлы, меным воө.
Ме којмөд пажтөг сы вөсна ог мун,
Мыј менам тїјан дорыс ыжыджык јонлун.
А кодкө лапанас-кө һөлөд пажсө бөрјас,
Ме ловсө сылыс перја!“

ВӨВ да МОРТ.

Суг Морт ҙик сешөмөҙ-һин велөдиҫ ас Вөлөс,
Мыҫ Вөлыс вежөртиҫ, мыҫ шуас сылөн гөлөс.

Ез төдчыв Вөвлөн ырҫанлун
даҫ Мортөс кывзөмыс ез вун.

„Ме тащөм Вөвлы көртвом ог-һин пукты,
Мыҫ сылыҫ чашкөдлыны вом!“

Таҫ шуиҫ Морт даҫ көртвомасны дугдиҫ.
Кор кутиҫ верзөмасны, бостиҫ весиг дом.

ҫик пырсө вөла вылын

Ез ышмы Вөв, а содиҫ сөмын сылөн

Бур сама өд.

Зев миҫаниҫа рөдтө, бытғө ғурө,

Бөр кокнас јөктө, ворсө, дурө,

Щөщ сывкөд Мортыв ғажмас мед.

Но реғыд аҫҫиҫ Вөв, мыҫ вескөдлөмыс мөд,

Мыҫ сылы збылыҫ вөла сурө.

Пөс вiрыс ыпниҫиҫ да өзјиҫ сылөн гин.

Оз кывзы Мортөс, ышмө улыҫ помын,

І муртса вогҫиҫ паскыдин—

Төвныр моз пызјө јөрјас вомөн.

Морт көсјиҫ Вөвсө көртвомавны бөр,

да домтөг һинөмтор он кер.

Куш килы дурмөм Вөв ез сетчы,

А сөмын јонжыҫа-на өдҫиҫ

да Мортсө шыбытиҫ, мед сы вылын оз зөр.

А сесса ачыс воғө төвҫиҫ,

Ез аҫывлы, кор воиҫ жужыд кыр.

Сес увлаңјурөн сонө угигтыр

Пасмуни кувтөҫыҫ да сы бөрын-һин овҫиҫ.

Сен Мортыв шогҫиҫ дыр:

„Ок, коңөр Вөв, сес мыҫа менам јурөј,

Мыҫ кувҫин те!

Көртвомсө те вылыҫ ег бост-кө ескө ме,

Те пыр-на ескө кывзин менө бура,

Ме ескө текөд оли шыңитөв

дај те ескö ен кувсы, муса Вöв!“

Кöт вöлаыд і жона ескö ковлö,
Но јöзлы локөн сіјö овлö
І курыд сылөн вуж,
Кор сіјöс коланінö вескöдны он куж.

30

КРЕСТАНА ДА ЫЖЫД ЈУ

Терпеніјеыс-нин петісны Крестана,
Кор тырсöдчісны тувсов ванас
Быд посні ју, быд посні шор
да вöчны пондісны вел уна омöлтор.
Крестана котыр налыс мыжсö тöдіс
да Ыжыд Јулыс дорјöм корны мöдіс.
А нораснысö вöлöма-нин кад!
Көн ваыс öзім вылö пырö,
Көн мелнічаыс жугалöма, кырö,
А скöтыс мыјдта вöјö, вескыд мат!
А Ыжыд Јуыс мичаа да рама
Пыр шывгö-мунö, вердö уна кар,
Оз овлы ачыс јар
дај, кызі вісталöны, абу омöл сама.
Лок дурысјаслыс чінтас сіјö öд,—
Тақ быд Крестанін вöлі шуö.
А локтісны-да, сің-жö дурö-туö
да налыс ембурсö щöщ нуö
Медыжыд Јуыс—абу кодкö мöд.
Сек најö ақісны, мыј төлкыс сес оз пет
І сöмын віқöдлісны, кызі гыјас вывті
Став ембур налөн кывтö.
Весшöрö жöзöмнад, ферт, нінöмтор он кер.
Крестана сетыс бергöдчісны бөр
да јурнас лажкöдлігтыр лолалісны нора,
А бергöдчігас шуасісны гора:
„Мыј воші, корсны сіјöс сор!
Он мыжды ічөтсö, он көртав ні он дор,
Кор сіјö ыжыдјаскөд јукö гуöм тор!“

ӨТУВЈА ЧУКӨРТЧЫЛӨМ

Көт ладсө бурөс пуктам ми,
 Но сижөн вескөдлө-кө омөл јөзлөн ки,
 Пыр налөн овлө тащөм дурөм:
 Бур ладсө торкавны да зугны кыти-сурө.

Руд Көјин вөзјысис, мед бөгтас сижөс Лев
 Ыж чукөр дөөритыс пыдди.
 Щөщ ошкан кывсө Көјин куға лыддид
 Лев гөтыр воғын Руч вел уна пөв.
 Но кычи Көјинлөн лок самыс ылөз кывсис
 дај мед оз болөдчыны Көјин пуктөм јывгыс,
 Лев щөктис корны стрөга зев
 Став эверсө скод ылө—көт көни код ез вөв,
 А сесса јуавлыны өтикөс да мөдөс:
 Мыј сижө бурсө-локсө Көјин јылыс төдө?
 Кор эверјас воисны да скодыс вөггис кор,
 Сек лүчки кывзисны, кыз гөлөсујтис быдөн.
 Но некод Көјин јылыс ез шу омөлтор,
 I пуксис Көјин јуралысөн гидө.
 А мыјла ыжјасыдлөн кывјыс вөлі ныж?
 Öд на дырји-жө мунис сорңи тајө.
 да ез вөв сиз! Зик вунөдисны најөс!
 А медса коланаөн сени вөлі ыж.

ДОМЈАН ЈУКВА

„Ен ыждав, бур сугед,
 Гој зила, кора тенө!“
 — „Ме пөти голаөз-нин“. — „Нинөмтор ог төд.
 Вај дозсө ректы. Кывзы менө:
 Зев чөскыд јуква пуи, зонмө, ме!“
 — „Ме ректи кујим доз“. — „Ен лыддыс мекөд те!

Мед сөмын вомад теныд пырө.
Ен ыждав, помав тајө доз!
Но, зонмө, јуква! Ставыс гос!
Виј рөма зрдалөмөн дозјыс весиг тырө.
Гој, муса друг, мед лоан пөт!
Со јоді, стерлад тор—вел чөскыд чері рөд.
да копрас, баба, гөстыд сојас мед!“
Тақ домјан јорт бур сөлөм вывгыс гортас
Зев зіла гөститөдіс муса Фока јортөс.
А Фокалөн-нын шорөн кіссө пөс,
Но бара бостө тыра тасті сес
да костө сјјөс мырдөн сорөн.
—„Мем дона сещөм друг, код аснырөн оз ов!—
Сен домјан горөдіс.—А ыждалыс оз ков.
Вај јешщө тасті паңав, тенө кора!“
Сек коңөр Фока јорт,
Көт ескө јуква вылө вөлі азым морт,
Шур-шарөн кушак, шапка бостіс,
Оз помнит, кызі өзөс востіс
да гортас пышјіс сыңисад.
Ез сесга некор сетчө пырав Фока дад.

Те, гіжыс, шуда морт, кор гіжныд кужан бура,
Но он-кө лаңтлыв те кор колө да корсурө
дај јөзлы дөзмытөз-кө перөнад те дуран,
Сек тенад прозаыдлөн, кывбурыдлөн гор
Зік домјан јукваыд моз лоас зывөк тор.

33

ШЫР дА КРЫСА

„Те кывлін ен бурторсө, муса аң?—
Шыр пыріг мозыс Крысалы сіз кајтіс.—
Лев эверлы, вісталөны, гыжјас сурі кан.
Мі өні бура шојччыштам, ме чајта!“
—„Ен радлы, зөла ныв,—

Суг Крыса сетіс вочакыв.—
Таг чајтны омōла-на позō.
Лев эверыд ловјон оз-нын мын,
Кор каңыд воас ськōд косō.
Став эверыс ыжыд каңлōн вын!“

Ме тōдлі унаыс, ті бостōј тајос лыдō:
Кор тірзō кодкō возын улыгыдлōн лов,
Сек сїјō мōвпавтōг оз ов,
Мыј сїјō сїнмōн зоргō быдōн.

34

ЗОЛА КАЈ ДА ГУЛУ

Сї лечкō кьзкō шедіс Зола Кај.
Медбōрја вынсыс пессіс сїјō сені,
А Гулу сераліс: „Кьз абу јанзім теныд!
Зік луншōр-лунō, вїзōдлы-жō вай,
Те зугсін оні!
Ез ылōд ескō менō тащōм леч,
Ме шуа повтōм лолōн!“
А лечкас ачыс зугсіс сен-жō стōч.
дај сїз і колō:
Те возō вылō, Гулу, таг ен вōч—
Јōз шог вылō јōј серамтō ен лез!“

35

МА ВІЗЫГ ОШІ

Эвер котыр ошлы індōд сетіс:
Мед малазілыс позјас вїзны петас.
Ферт, буржык вїзыс суріс ескō мōд.
Ез бōрынт Мішка чōскыд масō,
Пыр лыјліс тајō пасō,

да төлктө ӳверјасыдлыс мун да сесга төд!
 Щөщ сетчө сүјсісны кодсүрө,
 да һекодөс ез бостны, кор көт ен.
 Ҷик теш вылө-һин сен
 Ма віңны Мішка ғурө.
 А гректө он-тај вен:
 Став масө Мішка новліс аслас гуө.
 ӳвер котыр шыҶіс, горзө, жуө.
 Суд мунөм налөн ез ло куҶ.
 Оз шогмы, шуісны, ма віңыс
 дај орөдісны сіҶі:
 „Мед гу пыщкыс төв чөж оз петав пөрыс гуҶ“.
 Мыз пыкөд вынҶөдісны тајөс,
 Но масө ез-һин аҶывылыны најө.
 А Мішук шпыңјалө, көт кущөм сорні мун.
 „Прөщцајтлөј ставныд“,— сіҶө шуө
 да водө аслас шоныд гуө,
 Сен лапа һөңалө быд лун
 дај манас рушку сылөн дун.

36

ӶЕРКАЛА да ОБЕҶЈАНА

Мартышка Ӷеркалаын аҶіс ассыс чужөм
 дај ошкөс зурҶіс: „ВіҶөдлы-жө те,
 Го муса кумөј, шуа ме,
 Тан кущөм рожаыс дај самыс сылөн кущөм?
 КыҶ сіҶө веҶһасө, кыҶ јумыртлывлө вом!
 Ме ескө жаҶөдчөмөн вөчі аслым пом,
 Кор ескө чужөм менам муртса сылаң муніс.
 А віҶөдлан-да, уна
 Лөк веҶһасыгыд мјан костын ем.
 Көт ставсө інда, щөктан-кө те мем“.
 — „Мыј, кума, мукөд вылө індавны да лөвтны.
 Медвојдөр ас вылад тан сінтө колө чөвтны!“—
 Ош лезіс воча мурзан гор,
 Но сөмын воші сылөн төлка шуөмтор.

Таг кером овлывлө көг кытөн:
Сатираад оз төдмав ассө быдөн.
Со весиг төрыт вөлі сешөм грек:
Мыј Клімыч паскыд горша—јөзыс төдө,
Сен лыддөны, кыз Клімыч калым сөтө,
А сіјө Петыр вылө гусөн індө сек.

37

СТРӨИТЧЫГ РУЧ

Лев эверлы сөлөм вылас воіс курөг јај,
Но кызкө заводітчіс курөгјаслөн чінөм.
Сен вөлі шенчынысө нінөм:
Ез вөвлы іганыс-да, курөг лыдыс пай
Пыр кодкө бостө вөлі гусөн,
А мукөд курөг вошліс вітөм куза.
Мед омөлторсө бырөдны, кыз шусө,
Лев пунктіс могөн вөчны оланін
Став курөгјаслы ыжыдөс да бурөс,
Мед сетчө оз-нін сібавны кодсурө,
Мед курөг жырујтас да содас сылөн вын.
Сек эверјас вісталісны Левлы,
Мыј коркө Руч бур стрөітысөн вөвлі.
Лев сетіс Ручлы тајө уж.
Руч муркөдчыны кутіс: кош да куш!
Тыр өдөн ужыс сылөн вөчсіс:
Зілун да кужөм Ручлөн төдчө,
Быд вічөдыслы жырыс сінмад чеччө!
А таыс өтдор быдтор азан сес:
Бур пуксанінјас, көрым тыра дозјас.
Ем ыркыд пелөс, поводда-кө пөс,
Ем пөжсан курөгјаслы позјас.
Гөрд Ручөс ыждөдлөны, ужсө ошкігтыр!
Сој тырнас донсө Лев эвер сылы сетіс.
А сесса шуөм петіс:
Выл жырјө курөгјасөс нуны пырыс-пыр,
Но бурыс ез ло сетыс нінөм:

Став стрöјба ескö топыд вöлі зев,
I öгpадаыс лапкыдöн ез вöв,

А курöг лыдыс пыр-на чинö.
Оз некод төд, кыз артмö сещöм грек.
Лев щöктис кыјöдчыны. Код-нö сурис сек?
да ачыс Ручыс сурис сijö луно.
дерт, сijö вöчис курöг жырсö сиз,
Med оз поз пырны сетчö гусјаслы көт кыз,
Но аслыс рөзсö колны ез тај вунöд.

38

КÖJИH дA ЫЖВІҢЫҢАС

Ыжвiҗанин дорö шыг Кöјин кызкö кежис
да аззис пощöс пыр,
Мыј вiҗысјасыс бөрјисны бур межöс
I начкöны, пöс вiрсö кiстiҗтыр,
А понјас рами́ика вiҗöдöны бокыс.
Сек Кöјин вомгорулас мурöстис зев локыс:
„Ti ескö ставныд шызöдчинныд кыз,
Ме тан-кö вöчи ескö сиз!“

39

КЫК БÖЧКА

Кык Бöчка мөдöдчисны: öтiҗкас зiҗ тыр
Бур вина,
А мөдас абу нинöм.
Medвоzza Бöчка кыссö — зiр да зiр!—
Зев рама,
А мөдыс төвзö грима-грама,
Iз улiҗ куза öдзö — тур да тар,
Щын буссö лептö, ачыс јар.
Быд паныд сурыс кежö, мед оз ламав,
Med ескö сы улö оз сур.
Но тыртöм Бöчкаыд көт кыз ескö ез дур.

А тыра бочка воҗад еша сълөн бур.
Код аслас ужјас јылыс горзөмыс оз дугдыв,
Оз төлкыс сълөн југдыв.
Код кужыс фелө вылас, пыржык сїјө рам.
Сус вежөраыд кывнас шоча ворсө,
Пыр петкөдлывлө ужнас ассыс сам,
А мөвпалө-кө вөчны ошканторсө,
Оз лепты горзөм.

40

КӨЈІН да ТУРІ

Горшлунсө көјінјаслыс быдөн бура төдө:
Кор көјін овлө щыг,
Став лынас јajsө горшас лөдө.

Сїз өтік Көјін пікө воіс зік:
Зев ыжыд лыөн сїјө вїңдіс,
Оз вермы лолыштны, оз вермы шуны: ок,
Көт һужөд сетчө кок!
да Турі вөлөм мунө Көјін дїнти.

Сек Көјін кызкө лапајаснас індіс,
Мыј сылы воіс қуландор
да Туріыслыс коріс отсөгтор.

Куз нырсө Турі Көјін горшө сујіс
да лысө қыскіс сес. А мырсөм вөлі јон.

Сы бөрын шуіс,
Мыј тајө ужғыс колө сылы дон.

— „Те шмонітан!— лок Көјін скөрміс сені.—
Ас ужғыс коран? Абу јанзім тенид?

А сїјө вунөдін, мыј лезі тенө ме
да јуртө зөңөн менам горшыс нуін те?
Мун, другө, ідраг татыс бурөн
да виччыс: паныд мем ен сурлы ловја јурөн!“

МАЛАЗИ ДА ГУТЈАС

Јöz муö лөсөдчисны лебзыны кык Гут,
I короны щöщ мунны Малазіос.

Сен најö мөвпалісны аҗзыны бур шуд,
Кыз попугајјас вісталісны сіјос.

Кык Гутлөн лөгыс петіс, Ғерт,

Ас чужан муын олөм вылө:

Быд жырјыс најос вөтлөны, көт бөрд,

Быд мортсаң відөм сөмын кылан.

Со, весіг муҒер озыр јös

Став чөскыдторсө вевта дозјын віҗö

(Оз јандыс вөчны сізі!):

Мыј налы гутыд, пөтөма көт ез.

А гөлжык керкајасын тырыс чераңвез.

— „Бурлебөм!“—Малазі кык Гутлы воча шуис.—

А мем

Ас муын долыд олөм ем.

Јöz сөлөм пыщкө восса менам тујыс.

Ма вөчан ужөн німала ме тан.

А ті көт мунад,

Бур оз ло уна!

Оз вежсы тіјан шудлөн чужөмбан:

Ті, друјјас, мырсысјаскөд некор онө јітчө,

Тас лебанныд көт кытчө,

А сөмын чераңјаслы мусмөммад ті сен,

Тужпомыд лоас көн!“

Ас чужан мулы коді пөлза ваяө.

Сег сіјө некытчө оз мун.

А кодлөн бур вылө оз тырмывлы самлун,

Пыр төдтөм мусө ошкө мортыд тајө:

Сен сіјө, кызі абу граждаһын,

Зев шоча чіршөдлөмсө төдлө.

I некодлөн оз аҗы сін,

Мыј дыш-руҒејөн сіјө шөјтө-ветлө.

РУЧ ДА ВІНОГРАД

Шыг кума-Руч сад пыцкө пыріс гусөн,
Көн вөлі Виноградлөн быдман ін.

Пің кумушкалөн лудзіс, өзјіс сін!
А Виноградлөн розјасыс, кыз шусө,
Ұік бытгө југјалөны, пөртмасөны сен.
да вылын өшалөны, віқөдлы-жө көн!
Он вермы нещыштнытө, матыстчан көт татчө,
Көт сесаң пыран. Пікө воіс Руч:

Көт сінмыд аззө
да пің оз суз.

Ұоң час сен гөграліс да садгыс сесса петіс,
І шуіс петігас: „Но мыј-нө, ез-кө сур?

Сіз віқөдлан-да, чөскыд сылөн нур,
А веж-на ачыс, абу пөтөс
дај піңлы оз ло бур!“

ЗІЛ ОШ

Ош аззывліс, кыз мужік вөчө мегыр
І мегырјасыс бостө уна сөм
(А мегыр артмывлө, кор кужанлуныд ем).
Щөш Ошкыд кутіс жөзны пујас гөгөр
да куснөдлыны пожөм, кыз да лөм.

Зев ылө дурөм сылөн кылө.

Ош лапа улын мегыр вөчөм вылө
Том вөрыс водіс пом-ні-дор,
А ез ло өтік мегыр тор.

Сек Мішук јуасөмөн локтө мужік дінө:

— „Ог гөгөрво ме, муса сусед, нінөм.

Ме вөрсө чегјала зев зіла, азған те,
да өті пу ег кусыңт ме!

Вај вістав, кызжык ескө ужсө тајө нуны?“

— „Тан,— мужік шуіс:— со мыј колө зев,
Мыј тенад, кумөј, чужөмсаң ез вөв:

Ғерпеннөйд!“

ШЫРЈАСЛӨН СӨВЕТ

Шыр котыр коркө заводитлис вöчны,
 Лок каңыс повтөг, сещөм лад:

Med пуыс-пöжасыgly лoac вескыд мат,
 Med быдөн кутас гора слава лезны,
 Мыж шырлы воис нимкодасан кад.

А медем ескө артмис тајө стöч-нын,
 Бур Сöвет лөсөдны, көн мыргис ескө мед
 Куз бөжајаслөн рөд.

Шыр мөвпалөмөн, кодлөн бөжыс кузжык,
 Пыр сижө сусжык
 дај котрaлигас чож.

Збыл-абу тајө — жуасны ог пондөј.

Ми асным мукөд дырји пуктам ыжыд донтө
 Јөј мортлы сы вöсна, мыј сылөн паскыд тош.

Таг сені налөн лоис мөгөн
 Куз бөжа шырјас пөвсыс чукөртны Сöвет.
 А бөжсө воштөма-кө өтик либө мөд

Көт кос вылын, көт кущөм ногөн,
 Сек сещөм шырсө лыддыны зев локөн
 I бөрјөм вылө шогмытөмөн, дерт,
 Med сижө бөжајассө бөжтөмө оз пөрт.

Важ кумө чукөртчисны, коди кытыс бостгис,
 Куз бөжа шырјас, јуөртисны кор.

Һаң јөртөд пыщкын сені војшөрдор
 Зон заседаније налөн воггис.

Но муртса пуксалисны ставөн воча ныр,
 Кыз бөжтөм крысаөс сес азгис зола Шыр
 I пöрыс Шырлы шуис шензигтырји:

„Кыс усис тајө бөжтөм аң
 да шевгөдчөма тан

Куз бөжајаскөд орчөн мијан жырјын?

Шыр законыдлөн вушјис-өмөј сер?

Важ өдјө сижөс ыстө татыс бөр,

Оз лөсав бөжтөмјаскөд некор мијан вiрным.

Көнсурө петкөдчывліс мем,
Мыј сещөм господајас ем,
Оз жалитлыны кодјас віңны сөм
(Мі басна гіжім налы коҗін пыдди).
Сурс шайтөн којалөны, шынјыв лезігтыр,
А овмөс лөсөдігөн топөдчөны пыр,
Сіс помсө мукөд коланаөн лыддө,
І сы вөсна оз јандыс панны зык.
Ферт, ташөм топыдлуннад овмөстө он пык,
А сөмын сувтас сіјө увлаңјурөн зік.

46

ВЕЖӨРТТӨМ ПОРС

Порс ыжыд дублыс колсө сојіс сетчөз,
Мыј оз-нін вермы вөрны, рушку дун.
дуб улас уыштіс, кор лічкіс сіјөс ун,
А сесга уғөм бөрас чеччіс,
Сін чашкөдіс да паніс сещөм уж:
Му кутіс парјавны, көн вөлі дублөн вуж.
— „Өд тағнад шыкны вермас пуыс, —
Гөд кырныш сылы дуб вывсаңыс шуіс. —
Став вужсө ердөдан-кө, космас сіјө зік“.
— „Мед космас! Абу менам полөм, —
Порс кайтө: — шыкас көт оз шык!
Ог ағзыв бурсө сылыс, прөста сөмын олө.
Көт ез і вөвлы нем, жал петөмөј оз лолы,
Мем сөмын колыс щөгөм вылө колө“.
— „Ок, — шуіс дуб: — лок вежөра тај те!
Куз нырнад те-кө ескө вермін чатөрвіңны,
Пыр ағзін ескө сіғнад,
Мыј тајө колсө быдта теныд ме!“

Јөј мортыд велөдчөмтө оз-жө пукты лыдө
да став наукајастө відө.
Оз некыз вежөрт сылөн төлктөм јур,
Мыј ачыс на помыс і бөгтө уна бур.

КРЕСТАНИН ДА ЫЖ

Крестанин судо сетис Ыжос.
 Ферт, уголовној делo пансис сен;
 Руч-судда жуасо: кыз артмис Ыжлон мыжыс
 I мыј вoсна да кoн?

Гус тујалoм зев лyчки вoли мунo
 Быд пункт куза да закон серти зик.
 Ез лептыв некод судын зык.

Крестанин шуo: „Ташoм-ташoм лунo
 Ез сузсы менам курoг — буреш кык.
 Куш лыыс сoмын колoма да гoныс.

А Ыжыс oтнас вoли сени“.
 Ыж висталo: „Ме вoјбыд узи сек.
 Суседжас тoдoны, мыј ичoтысань век
 Пыр лoсидика, гусастoг ме ола,
 Ог вoчлы oмoлтoр

Кoт кор

дај јajсo весиг вомo бостны пола“.
 Руч-судда судитис, кыз сылы вoли колo.

Со судлoн шуoм: „Тajo мудер Ыж
 Зев гуса зeбo ассыс мыж.

Оз jормы жулыкыд, кoт кущoм сылы зeскыд.
 Ми тoдмалим-да, вoјнас тajo гус
 Пыр курoгјассo кыjодис, ез уз.

А курoг јajыд вывти чoскыд
 дај гусасны лoсыд вoли зев.
 Ме тoда ас серти, мыј мoд ногoн ез вoв.

Ез вермы сичи лoны,

Мыј горшас сылы курoгјас ез вoны.

Он некыз правoн сижoс шу.

А та куза лок Ыжлыс јурсo сoтны
 I јajсo судлы сетны,

А пержысыс мед бoстас Ыжлыс ку“.

КЫК ПОН

Пыр ортсын олыг Барбос нима пон
Зев јон.

Ас көзайныг ембур виҗиг дырји
Җик өшиң доргыс азҗис керка жырјыс,
Мыј Жужу нима кутө, кујлө сен,
Шөвк јурлөс вылын нимкофасиг тырји,
I читкылтчөма сылөн миҗа гөн.

Жужуыс төдса вөли сылы.

Барбос жыр өшиң улас жөзны кутис, дерт,
Зев долыдысла муртса-нын оз бөрд,
Куз бөжнас өвтө, радлө ывла вылын
да чеччалө быд ног:

— „Но, кушөма-нын, Жужук, муса вок,
Те олан, озыр жырјө сурөм бөрын?

Щөщ коркө тај ми шыҗалим да зөрим,
Тан, көнкө, служба абу лок?“

— „Грек меным нораснытө, — Жужук воча
виҗө.—

Оз төд-нын барынд, мем бурсө вөчны кызи.

Пыр ыжид гажөн сөлөм менам тыр
дај езыг дозјыг соја-јуа пыр.

Ме ворса барындкөд, ышмөмөн-кө пуза,

А музышта-кө, диван вылын уза.

Кыз олан ачид? — Барбос лезис бөж
да нырсө өшөдис: — „Ме олөм ег-на веж.

Пыр важ моз ывла вылын котрала да герда,
Ог пөтлы век-на,

Ембурсө көзайныг виҗа вој i лун,

Пыр нокса зер улын, ог төдлыв чөскыд ун.

А пөратөг-кө увта-дура,

Сек весиг нөјтөм меным сурө.

да кызи-нө, Жужу, те азҗин, тащөм шуд,

Кор ачид зөла, быттө чут?

Ме мырса јонжыка да ола бөрдөм сорөн.

Мыј керан те? — „Мыј кера? Аттө морө! —
Сіз серөктіс да шуіс қола пон. —
Бөр кок вылын ме ветла, муса зон!“

Кодсурөлы зік сіјөн шудыс шедлө,
Мыј лөсыда бөр кокјас вылас ветлө.

49

ЧЕРІЈАСЛӨН ЈӨКТӨМ

Лев аслас власт улын ез кут куш өті вөр,
А сы улын-жө лыддысисны јујас.
Став эверсө чукөртіс да јуалө Лев эвер:
Кэд ескө төдө черіјаслыс сер
І налы војевода вылө тујас?
дыр гөлөсујтісны, кыз овлывлө көт көн,
І Ручөс бөрјісны ас гөлөсјаснас сен.
Руч војеводство вылө воіс
дај регыд кыз коф лоіс.
Шаң мужік вөлі сен — сус Ручлөн кум дај сват.
Кык друглөн артміс сешөм лад:
Кор Ручыс берег вылын ассыс судсө вөчө,
Сек мужік ваө вугырјассө лезө,
Щөщ Ручкөд сесса сојө шедантор.
Но жулнчајтан уж пыр јөзаслө көт кор.
Лев эверлы кодкө јуөр сетіс,
Мыј кыті-сурө вежынтчөма суд.
Лев жујжавны ез кут
да ассыс мусө вічөдлыны петіс.
Таз мунө ју пөлөн, а мужік пестіс бі
да пөртјын жарітө вел уна чері пі,
Пір көсјө вөчны најан Ручкөд.
Ферт, кытчөз білөн жарыс ез-на ві,
Быд чері пессө, бөжнас кучкө,
Оз кујлы пөртјас чөв.
— „Мыј тани керан?“ — локыс шуіс Лев.

— „Му кутыг государ! — сус кума вочавізо
(А сіжо ылдчыныд кужо, мажбыр, кызі).

Му кутыг государ!

Ен скормы, тајо менам секретар.

Шанлунсө сылыг быдөн төдө-агзө.

А тајо васа војтыр — ставыс гыч.

Ми рада пырыг сіз

Бур сарос чолөмавны чукөртчыштім татчө“.

— „Но, кушөм налөн олөм, вистав вај?“

— „Му кутыг государ, тан налы вескыд рај,
Мед сөмын зонвізаөн царствутнысө теныд!“

(А пөртжын гычјас чеччалісны сени).

— „да код-нө најос, — жуаліс Лев звер: —

Таз јурнас-бөжнас шенаснысө щөктө?“

— „Сус вежөра бур Лев! — Руч шуис —
Гөлөмшөр!

Быд чері долыдысла те возын таз јөктө!“

Ез вермы терпітны лок ылдчөмсө Лев,

Ас гыжјө суддаос да секретарос бостис

І налыг горшјаснысө авзөм вылө востис,

Мед јөктөм гылөмтөг ез вөв.

50

GIP

Локторсө ердөдіг моз судө кодкө гіжіс,
Мыј прудјын олысјасос рескөдөма Gip.

Щөщ улікаыс воис көрөб тыр.

І Gipос, кодлөн тыдовтчөма мыжыс,

Суд вылө лөкаң пын вајисны зік пыр.

Ез вөвны суддајасыс ылын:

Сек најос јірөдісны маті лугјас вылын.

Но налөн нѳмпасыс архивыг ез-на быр.

Со најө кодјас,

Суд вывса јортјас:

Кык јөј Осол, кыз төдам ми,

Кык пөрыг Көбыла да кујим Көзапі.

А делө видлалигөн судыс мед оз зугсы,
 Руч прокурорөн сетчө пукгис.
 Корсурө нимавліс, мыј уна чері лов
 Сір сетліс Ручуклы і сыыс, дерт, ез пов.
 Но суддајаслөн сөстөм вөлі олөм.
 дај оз і поз-нин вөлі дебны Сірлыс мыж.
 Көт мыј, а сешөм шуөм гиж,
 Мыј сижөс өшөдны јон пожөм вылын колө,
 Мед аззылас да лөңас пургыс рөд.
 — „Бур суддајас! — Руч шуіс секі гора.—
 Мыј тајө өшөдөмыд, смертсө сылы кора
 Ме некор вөвлытөмөс, тірзыласны мед
 Став жулікјас да бырас налөн дурөм.
 Ме вөзја ваө сижөс сујны ловја јурөн“.
 — „Мед лоас сіз!“ — суд горзө гөрдлігтыр.
 І јуө шыбытөма вөлі мыжа Сір.

51

КӨЈІН ДА КАҢ

Руд көјін сиктө өтчыд пыріс
 Ез гөститны, а смертыс пышјіг моз.
 Оз төд-нин ачыс, ловјөн колас оз.
 Пон чукөр кыјысјаскөд сетчө сижөс зыріс.
 Зев суса сижө коргіс дебсан ін
 да ез вөв некөн өградаыс вөсса,
 Ез колны сылы пыран розсө.
 Сек аззис пощөс вылыс Каңөс сылөн сін.
 — „Вај,—кутіс кевмысны:—те вистав, Васук,
 меным,
 Тан буржык мужік олө көні,
 Код ескө дебис менө? Пікө воі ме.
 Пон увтчөм шысө ачыд кылан те.
 Öд менө вөтөдөны!“ — „Степан ordө кежлы.
 Бур мужік сижө“, — шуіс Каң.
 — „дерт ескө сіз, да со мыј абу шаң:
 Ме кусө кулі сижө межлыс“.

- „Но, сізкө, демжан ордө мун“.
- „Ме пола; сылөн ез-на көнкө вун,
Мыј пышјөді ме сылыс көзапіөс“.
- „Вај котөрт Тропім ордө, інда теныд сіјөс“.
- „Ме весіг тірала, кор кыла Тропім нім:
Том бала сојөмыс пыр көсјө менө віны“.
- „Таз, зонмө, абу бур! да җебас, гашкө, Клім!“
- „Ок, Васук, куксө сылыс начкі јірсанінын!“
- „Те, кумөј, быдөнлы тај ештін вөчны лок!—
Сек Васук шуіс Көјін јортлы.—
Кыз чајтін дојјөмсө те корсны, муса вок?
Јөјлуныд бырөма-нін міјан мужік мортлөн,
Оз некор сіјө сувтлы Көјін дор.
Те, зонмө, ачыд астө јор
да вунды ассыд көзөмтор!“

52

ЛЕВ

- Кор јона пөрысміс Лев җвер,
Сек чорыд волпас ез-нін сіјөс шонты
да сылыс лысө дојдны пондіс.
Ас муса слугајастөг нінөм Лев ез кер—
Став ошсө, көјінсө зев өдјө сіјө корө
да шуө: „Јортјас! дојмө менам бок
җік сы вөсна, мыј волпас менам лок.
Кыз ескө озырјаслыс гөлјасыскөд сорөн
Мем чукөртиштны волпас вылө гөн,
Мед сөмын некод некодөс оз вен!“
- „Јарјугыд бана Лев!— җверкотыр воча кајтө:—
Оз некод гөнтө жаліт, бост да шыр.
Көт күсө сетасны, мі чајтам,
Сук-небыд гөнајаснад вөрыс міјан тыр.
Ем көчјас, урјас, ыжјас, көрјас.
Ез најө мынтывлыны вотсө уна пөрјө
І некод вот вөсна оз бөрд.
Гөн бостны налыс колө, җерт.

Оз сөктөд сетысјассө тајө,
 А сөмын кокнөдыштас најөс!
 Мыј эверјас шуисны, пыр вөчыштөма сіз.
 Оз куж-нын Левыс најөс ошкынысө кыз.
 да кыз-нө зімөдчисны слугајасыс Левлөн?
 А куштисны, кыз некор ез-на вөвлы,
 Став коңөрјассө сен.
 А асланыс көг унжык вөлі гөн,
 Җик өтi гөнтөр ас вылыс ез сетны,
 Ез нинөм налөн чін.
 Щөщ сетыс сугмөдчисны (поэө тајөс төдны)
 Ас вольпас піө буржык гөнсө лөдны,
 Мед төлын лоас небыд уғанін.

53

РУЧ

Зев воэ јі јукмөс дорын, сиктсаң абу ылын,
 Руч кутіс јуны. Вөлі көзыд төв.
 Лок рөкыд тешитчыштіс најан Ручук вылын:
 Бөж помыс көтасыштіс сылөн
 дај јі бердө сен кынміс јона зев.
 ҫерт ескө Ручыд ез-на јөрмы,
 Сес чепөсјіс-кө пырыс-пыр,
 Јөз чеччан кадөз мынны ескө верміс,
 Ез пукав јукмөс дорас дыр,
 А сөмын коліс ескө гөнсө чепел тыр.
 да бөжыд шыкас-кө? А вывті сіјө міча,
 Зев сук да паскыд! ҫерт-нын, сіјөс візан.
 Оз термас Руч: өд јөзыд оз-на кыв.
 Таэ олыштан-да, јіыс оз-ө сыв?
 Кор сылас, бөжыс ачыс мынас.
 А бөжыс јонжыка-на кынмө јукмөс дінас.
 Сіз віччыгіс-да, војтыр оланінас
 Јөз кутіс вөрны: воіс чеччан кад.
 Гөрд Ручлы вескыд мат.
 Сен пессө, чеччалө вын ебөс быран выјөз,
 Но өрөдчыны оз-нын вермы сіјө.

Сек аззис Көјинөс.— „Го муса кум! Бур ај!—
Руч сылы горзө.— Мезды менө вай!“

Кум тајө горзөм вылө сувтис
да Ручлы отсөг сетны кутис.

Ез ковмы мырсынысө сылы уна час:
Руч бөжсө вужвыјоныс ородіс — вуз-ваз!
Сек бөжтөм Ручук пышјис јукмөс дорсыс,
Зев ачыс рад, мыј кучіксө ез ворссы.

Ме чајта, баснаыдлөн шуөм абу лөж:
Руч ез-кө жалт ескө гөнсө асыв чөж,
Зік зөңөн колісылөн бөж.

54

КЫК дЕТИНА

„Вай, Генук, кытчөз велөдыс оз щөкты
Таг пырны школааным бөр,
Мі суспу вылыс өрешкісө өктам!“
— „Ок, Педук, та јылыс ен сөр!
Те суспуыдылыс ыждасө, дерт, төдан:
Он некыз сетчө кај.
Мем текөд өдвакө-нын шедас
Сег сојөмыд да өрешкісыд пай!“
— „да суслуныд-нө, вокөј, мыјла овлө?
Көн вынјөрыд оз суз, сен мудеритөм ковлө.
Мыј керны — мөвпышти-нын ме:
Медматі ув вылө мем отсышт кајны те,
А сесга кышасам мі асным
І өрешкіыд лоас дас-нын!“
Кык другөс суспу дінө нуө терыб кок.
Сен Генук отсаснысө аслас јортлы мөдіс,
Пөс кістис, кашкіс, мырсөмысла пөдіс,
Мед ладмас јортлөн мөг.
Сус Педук воіс суспу туган вылө.
Кыз шырлы јөртөд пышкын, лөсыд сені сылы.

Сес өрешкісө мушкы көт лунтыр —
Оз сiјө быр!
Ем аслыд мыјөн пөтны
I јортлы пажсө позө сетны
да Сеңуклы сес еша лоi бур:
Пар нулөм кынзи нинөмтор ез сур.
Сус Педук сыкөд өрешки ез јуклы,
А өтнас өктис-колкис бытө ур,
Куш колсө сөмын лезис муса друглы.

Вел уна Педук төдса мем:
Бур јортјас кашкигтырји лептивлисны најөс,
А насан сы бөрын, кор вылөз мортыд кајас,
Куш колсө ез-нын азывлыны нем.

55

КӨК ДА ПЕТУК

„Те, муса Петук, лөсыда зев сылан!“
— „А те, бур чојөј, дона Көк,
Кыз нужјөдлан да мелі шыөн кылан,
Став вөр кузайд кыпыд сылөм вылө
Те медса кужыс лоан век!“
— „Нем чөж ме ескө кывзи, кумөј, тенө“.
— „А те-кө, міча аңөј, олан чөв,
Ог вермы віччысны, кор бостсан те вылпөв
Таз сывны, кызи сылан өні.
Кыс бара гөлөсыд! Мем сiјө шензантор!
Зев міча, мелі, кыпыд сылөн гор!
Көт зола лебачөн те, Көкөј, олан өткөн,
А коліпкај моз сылан, муса чој!“
— „Со аттө, кумөј, ачыд лун i вој
Те сылан бытө рајса пөтка,
Быд кывзыс чајта шуас сіз“.
Пышкај сен лөсалис дај горөдіс: „Көт кыз
Тi мөда-мөдтө ошкөј, лебач піјан,

А музыканыд тіян
Зев омөл лоас век!

Таэ Петуксө-нө мыла ошкө Көк?
да сы вөсна, дерт, вөчө тајө грексө,
Мыј Петук ачыс ошкө Көксө.

56

ВЕЛМОЖА

Шөвк волпас вылыс коркө важса кадө
Вельможа ¹⁾ мөдіс гажтөм адө,
Көн некод ловја морт ез ов.

А лүчки виставны-кө, петіс сылөн лов.
дерт, сіјөс јуалісны адө воөм бөрын:
— „Көн чужін те да му вылад мыј керін?“
— „Ме чужі Персіјаын, вөлі ме сатрап²⁾).

Пыр вісөдчі, көт јонасө ег лаб.

Мыј кергө областад, ме омөла і төді,
Став вескөдлөмсө секретарлы сеті“.

„да мыј те вөчін?“— „Сојі, јуі пыр,
Быд гіжөд секретарлыс ошкігтыр
да ставсө кырымавлі, ег і відлав дыр“.

„Но, сізкө,— горөдісны — верман кајны
рајө“!

Меркуріј³⁾ пузіс: „Абу правда тајө!“

„да кывзы!— равөстіс Еак⁴⁾!—
Те адса судлыс шуөмсө ен лак!
Вельможаыд зік вөлөма дурак!

Мыј ескө артміс, вескөдліс-кө сіјө
Став област пыщса ужнас аслас кіөн?

1) Вельможа—сар дырса ыжыд чіновнік.

2) Сатрап—важөн Персіјаын областса јуралыс (правітел).

3) Меркуріј—древней Рімын купечаслөн јев. Секса ескөм серті, сіјө
коллөдіс адбз кулысаслыс ловнысө.

4) Еак—греческөј міфологіја серт, адса судын шлен.

ҫерт ескö бурсö областлы ез вај,
Сен ескö јöзлы долыдлун ез вогсыв.
Ми сы вöсна і сетім сылы рај,
Мыј сіјö ужавны ез бостсыв!“

Ме судö пыралі. Сен вöлі судда јорт.
Ҷік чajtны позö, лоас рајын тајö морт.

J U R I N d A Л Ы С

Лыстбок

Лыстбок

1. Рака да руч 3	29. Вөв да Морт 30
2. дуб да бад 4	30. Крестана да Ыжыд жу . . . 31
3. Ларчик 5	31. Өтүвја чукөртчылөм . . . 32
4. Ыагуша да Ош 6	32. домјан јуква 32
5. Сорнытыс јен 6	33. Шыр да Крыса 33
6. Көјін да Мегө 7	34. Җола кај да Гулу 34
7. Мартышка да бчки 9	35. Ма вічыс Ош 34
8. Червонец 9	36. Җеркала да Обезјана . . . 35
9. Көјін пон оланінын 11	37. Стрөйтчыс Руч 36
10. Руч да Godбөж 12	38. Көјін да Ыжвічысјас . . . 37
11. Муныејас да Понјас 13	39. Кык бөчка 37
12. Чірк да Қозувкот 13	40. Көјін да Турі 38
13. Ылөдчыс 14	41. Малазі да Гутјас 39
14. Кыјеыс Көч 16	42. Руч да Віноград 40
15. Сір да Кан 17	43. Зіл Ош 40
16. Петук да Жемчуг тус . . . 18	44. Шырјаслөн сөвет 41
17. Крестанін да Батрак 18	45. Мельнік 42
18. Слөн-војевода 19	46. Вежөрттөм Порс 43
19. Осол да Колпкај 20	47. Крестанін да Ыж 44
20. Слөн да Моска 21	48. Кык Пон 45
21. Җозөгјас 22	49. Черіјаслөн јөктөм 46
22. Квартет 23	50. Сір 47
23. Корјас да Вужјас 24	51. Көјін да Кан 48
24. Јус, Сір да Рак 25	52. Лев 49
25. Трөш дукөс 26	53. Руч 50
26. Өткөн олыс фадө да Ош . . . 26	54. Кык дөвіна 51
27. Быдтор візөдыс 28	55. Көк да петук 52
28. Лев эверлөн јүкөм 29	56. Вельможа 53

Фоныс 1 ш. 50 ур
Переплот 35 ур